SZABÓ SAROLTA ÉDUA
Polgári Eljárásjogi Tanszék
Témavezető: dr. Varga István tanszékvezető egyetemi tanár

A HATÁLYOS MAGYAR FÓRUMVÁLASZTÁSI SZABÁLYOK KRITIKAI ELEMZÉSE

1. Bevezetés

Az igazságszolgáltatás és egyúttal a polgári eljárásjog egyik garanciális alapelve a törvényes bíróhoz való jog.[1] E garanciális alapelv negatív irányú megfogalmazásából származik az a tilalom, amely szerint senki sem vonható el törvényes bírájától, azaz az eljárási szabályok szerint hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon működő, előre megállapított ügyelosztási rend alapján kijelölt bírótól.[2] Nem ütközik azonban a törvényes bírától való elvonás tilalmába az, ha a felek a részükre a jogalkotó által e körben biztosított szerződési szabadságukkal élve, a jogalkotó által lehetővé tett valamely formában megválasztják azt a fórumot, amely bizonyos jogviszonnyal kapcsolatban felmerült vagy a jövőben felmerülő, illetve már igényérvényesítési szakaszba lépett jogvitájuk eldöntésére kompetenssé válik.

A polgári eljárásjogi és a nemzetközi magánjogi normák által lefektetett fórumkijelölési szabályok alóli kiszerződés lehetőségét tehát akként kell a jogalkotónak megalkotnia, hogy e szabályok egyrészt megfelelően szolgálják a felek azon igényét, hogy a jogvitájuk rendezését az általuk választott fórum tárgyalja, ezzel biztosítva a vitarendezés kiszámíthatóságát és a vitarendezés körülményeinek az optimalizálását, másrészt pedig ne jelentsék a törvényes bíróhoz való alapvető jog szükségtelen lerontását. Szabályozási alapvetésnek kell továbbá lennie annak is, hogy *„[a] bíróságválasztás mindig szerződéses kikötés, és nem egyoldalú hatalmasság. A bíróságot egyik fél nem jelölheti ki egyoldalúan, hanem feltételezni kell, hogy a bíróságválasztásban a felek megállapodtak”*.[3]

A jelen dolgozat célja a felek fórumválasztással kapcsolatos szerződéses szabadsága érvényesülésének és az érvényesülés akadályainak a vizsgálata. E körben a dolgozat először a fórumválasztás logikailag lehetséges formáit veszi sorba. Ezt követően annak a vizsgálata következik, hogy a hatályos magyar polgári eljárásjogi és nemzetközi magánjogi szabályok alapján a fórumválasztás egyes dimenzióiban, azaz a jogvita választottbírósági útra terelése, illetve a joghatósággal és illetékességgel rendelkező bíróság megválasztása során a felek szerződéses akarata az elméletileg lehetséges formák közül ténylegesen melyekben és hogyan nyilvánulhat meg. A hatályos szabályozás leíró vizsgálatát a kritikai elemzés és az ezek szintéziseként megfogalmazott szabályozási javaslatok követik.

[1] Lásd erre KISS 2014. 90-91.
[2] Ezt az alapelvet jelenleg a bíróságok szervezetéről és az igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény 8. §-a tartalmazza.
[3] DARÁZS 2012. 20.

A dolgozat abból az alapvetésből indul ki, hogy milyen mértékben engedi a jogalkotó azt, hogy a felek szerződéses szabadsága kiterjedjen az eljáró fórum megválasztására, tisztán jogpolitikai kérdés, amely eldöntése során a felek magánautonómiája és az állami igazságszolgáltatás optimális működése között kell megteremteni az egyensúlyt. Az azonban már nem jogpolitikai, hanem jogdogmatikai kérdés, hogy a fórumkijelölési szabályoktól való eltérés lehetőségére, és a felek szerződéses akarata megnyilvánulásának lehetséges formáira vonatkozó szabályozás következetes legyen.

A dolgozat az egymásra épülő jogpolitikai és jogdogmatikai kérdések közül csak ez utóbbit vizsgálja részleteiben. A feleknek a fórumválasztás körében érvényesülő magánautonómiájának a becsatornázására rendelkezésre álló formák elemzése során elfogadja a hatályos szabályozás azon kiinduló pontját, hogy a felek fórumválasztási szabadságának a keretei akként határozhatók meg, hogy a feleknek a szabadságában áll, hogy a szerződéses akaratukkal eltérjenek a mennyiségi ügyelosztás előre lefektetett szabályaitól, azonban nem áll módjukban, hogy a minőségi ügyelosztás szabályai alól kiszerződjenek. Míg ugyanis a mennyiségi ügyelosztási szabályok kizárólag praktikus szempontok alapján megalkotott szabályok, amely praktikus szempontokhoz képest a jogvitával érintett felek kölcsönös és egybehangzó akarata elsőbbséget élvez. A minőségi ügyelosztás szabályait azonban nem elsősorban a praktikum, hanem egyéb olyan jogpolitikai megfontolások vezérlik, amelyeket a felek egyező akarattal sem írhatnak felül.

A felek fórumválasztással kapcsolatos szerződéses szabadságának a határait jelentik az arbitrabilitást kizáró szabályok, valamint a kizárólagos és – annak pandantjaként – a kizárt joghatóságot és illetékességet teremtő szabályok, valamint az a megkötés is, hogy csak vagyonjogi jogviták esetében lehet helye illetékesség kikötésének. A hatályos szabályozás ugyancsak minőségi ügyelosztásnak tekinti, és ezáltal kiveszi a felek magánautonómiájának a hatóköre alól a hatáskört telepítő szabályokat. Ezzel kapcsolatban szükségszerűen felmerül a kérdés, mennyiben tekinthető a vagyonjogi perek esetén a pertárgy értékétől függő hatáskör delegáció minőségi ügyelosztásnak.[4] A dolgozat azonban terjedelmi korlátok miatt nem vizsgálja ezt a kérdést, és csupán annyit szögez le, hogy a felek szerződéses akarata becstornázásának a formáit – következetes szabályozás mellett – a jelen dolgozatban a választottbírósági, joghatósági és illetékességi kifogások esetén tárgyaltakkal analóg módon kellene meghatározni a hatásköri kikötések esetén is.

2. A fórumválasztás lehetséges formái

A felek fórumválasztásra irányuló szerződéses akarata három formában nyilvánulhat meg. A feleknek egyrészt lehetősége van a jogvita kialakulását megelőzően vagy atipikus esetben a jogvita felmerülését követően, de még a bírósági vagy választottbírósági igényérvényesítés megkezdését megelőzően szerződésben megállapodni abban, hogy a jogvitájukra az állami

[4] Azt, hogy egyes hatáskört delegáló szabályok mennyiségi ügyelosztáskénti minősítése mellett komoly érvek szólnak, jól mutatja az is, hogy például a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk 1. § 2. bekezdése alapján „azokban a vagyonjogi ügyekben, amelyekben a per nincs értékre tekintet nélkül a törvényszék hatáskörébe utasítva, a felek kiköthetik a járásbíróság hatáskörét”. Lásd erre például: LUKÁCS 1914.

bíróság vagy választottbíróság rendelkezzen hatáskörrel, illetve arról, hogy melyik legyen a joghatósággal és illetékességgel rendelkező bíróság. Ezt a formát a jelen dolgozat *kikötés*ként definiálja.

A felek számára nyitva álló második lehetőség szerint a felek nem előzetesen, a jogvita felmerülését megelőzően, hanem már azt követően, az igényérvényesítési szak megkezdésekor állapodnak meg abban, mely fórum tárgyalja az ügyüket, méghozzá abban a formában, hogy a felperes az általa választott bíróság vagy választottbíróság előtt eljárást indít, az alperes pedig a felperes e választását elfogadja azáltal, hogy nem vitatja a felperes által választott fórum eljárási kompetenciáját, és perbe bocsátkozik. A dolgozat e második formát *alávetés*ként határozza meg.

A dolgozat által vizsgált harmadik forma, amelyben a felek fórumválasztással kapcsolatos szerződéses akarata kifejezésre juthat, az első két forma elegyeként írható le, ugyanis e harmadik szcenárió szerint a felek ugyan élnek az előzetes kikötés lehetőségével, de a felperes a pert végül nem az előzetesen kikötött fórum előtt indítja meg, az alperes azonban nem kifogásolja a felperes által választott fórum eljárási kompetenciáját. E harmadik forma szerint tehát a felek ráutaló magtartással nem az alávetéses kompetenciáját teremtik meg az eljáró fórumnak, hanem a közöttük korábban létrejött kikötést helyezik hatályon kívül.[5]

Természetesen a formál logika szabályai szerint olyan vegyes eset is elképzelhető, amikor a felek a közöttük korábban létrejött fórumválasztó kikötést a ráutaló magatartássukkal nem hatályon kívül helyezik, hanem módosítják, azaz attól olyan módon térnek el, hogy egyúttal az alávetés esetét is megvalósítják, és olyan fórum eljárási kompetenciáját teremtik meg, amely egyébként semmilyen jogszabályban lefektetett ok alapján sem rendelkezne eljárási kompetenciával. Ezt az esetet azonban a szabályozási síkon nem szükséges megkülönböztetni az előző formától, mert itt is az a releváns szabályozási mozzanat, hogy a felek az igényérvényesítési szakaszban el kívánnak térni a korábbi kikötésüktől.

3. A hatályos szabályozás leíró elemzése – az egyes formák megvalósulása a fórumválasztás különböző dimenzióiban

A leíró vizsgálatot megelőzően szükségesnek mutatkozik annak a rögzítése, hogy a dolgozat hipotézise szerint a felek fórumválasztási lehetőségeinek a szabályozása akkor következetes, ha a mind az egyes dimenziók, mind az egyes formák szabályozása összhangban áll egymással, azaz a vertikális és a horizontális szabályozási harmónia is megvalósul. A fórumválasztás egyes dimenzióiban érvényesülő szerződéses szabadság mértéke tehát csak abban az esetben lehet eltérő, ha az eltérések mögött megfelelő jogpolitikai indokok húzódnak, és az egyes dimenziókban a magánautonómia terjedelme nem függhet attól, hogy a felek a fent ismertetett három forma melyikében kívánják gyakorolni a fórumkijelölő normák derogálásra vonatkozó szerződéses szabadságukat.

[5] A kikötés hallgatólagos módosításának lehetséges szerződéstani modelljeiről lásd: NILSSON

A dolgozat a hatályos szabályozás leíró elemzésének logikai szerkezetét akként építi fel, hogy a fórumválasztás egyes formáinak érvényesülését vizsgálja az egyes fórumválasztási dimenziókban.

3.1. A kikötés

Az első fórumválasztási forma, azaz a kikötés lehetősége a fórumválasztás mindhárom dimenziójában adott a felek számára. A magyar jog tehát érvényesen létrejöttként elismeri és kikényszeríthetőnek és végrehajthatónak tekinti a felek azon megállapodását, amellyel a felek bizonyos jogviszonnyal kapcsolatban felmerült vagy a jövőben felmerülő jogvitájukra eldöntésére választottbírósági utat kötnek ki[6], vagy kikötik valamely állam bíróságainak a joghatóságát[7], vagy abban állapodnak, hogy a hatáskörrel rendelkező magyar bíróságok közül melyik bíróságnak legyen illetékessége a jogvita elbírálására[8]. Az egyes kikötésekre különböző formai, illetve tartalmi követelmények vonatkoznak. A szabályozás e differenciáltságának azonban abból a szempontból nincs jelentősége, hogy a kikötés a fórumválasztás olyan formájának tekinthető, amely a fórumválasztás minden dimenziójában adott a felek részére a jogalkotó által a mennyiségi ügyelosztás terrénumába delegált ügyek esetében.

3.2. Az alávetés

Az alávetés lehetősége a kikötés lehetőségénél korlátozottabban áll a felek rendelkezésére, és a kikötéssel szemben nem is egységes a szabályozása a fórumválasztás egyes dimenzióiban. Adott állam joghatóságának a kiválasztása, illetve a választottbírósági út választása esetén a felek számára lehetőség nyílik arra, hogy a szerződéses akaratukat ráutaló magatartással fejezzék ki, és így vessék alá magukat az adott bíróság, illetve választottbíróság eljárásának. A fórumválasztás harmadik dimenziójában azonban a hatályos Pp. elzárja a feleket attól, hogy olyan formában gyakorolják a magánautonómiájukat, hogy a felperes választ a hatáskörrel rendelkező bíróságok közül olyat, amelynek egyéb illetékességi ok hiányában nincs illetékessége a jogvita elbírálására, és az alperes anélkül, hogy vitatná a felperes által választott bíróság joghatóságát, perbe bocsátkozik.

A Vbt. a választottbírósági út alávetéssel történő választását – a nemzetközi trendekkel összhangban[9] – akként teszi lehetővé, hogy kimondja: írásban létrejött választottbírósági

[6] 1994. évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról (Vbt.) 3-5. §

[7] 1979. évi 13. törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról (Nmjtvr.) 62/F. §, Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (Brüsszel I.a) 25. cikk; a Tanács 2201/2003/EK rendelete 12. cikk; az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete 5. cikk

[8] Pp. 41. §

[9] Lásd erre például az UNCITRAL modell törvény 7. cikk (5) bekezdését, valamint a 1964. évi 8. törvényerejű rendeletet a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló, Genfben 1961. április 21-én kelt Európai Egyezmény kihirdetéséről (Európai Egyezmény) 5. cikk 1. pontját.

szerződésnek kell tekinteni azt is, ha az egyik fél keresetlevelében állítja, a másik fél pedig válasziratában nem tagadja, hogy köztük választottbírósági szerződés jött létre.[10]

A joghatóság körében pedig akként érvényesülhet a felek szerződéses akarata alávetéses formában, hogy amennyiben a felperes úgy indít a magyar bíróság előtt eljárást, hogy annak joghatósága ugyan nem kizárt, de egyik joghatósági ok alapján sem áll fenn, a bíróság hivatalból nem vonhatja le a joghatósága hiányának a jogkövetkezményeit, hanem meg kell várnia, hogy az alperes hogyan reagál a felperes által egyelőre önkényesen választott fórumra. Amennyiben ugyanis az alperes anélkül bocsátkozik perbe, hogy a magyar bíróság joghatóságát kifogásolná, a joghatóság az alávetés folytán rögzül. Ha azonban az alperes nem jelenik meg az első tárgyaláson, vagy a bíróság joghatóságát kifogásolja, az alávetés nem valósulhat meg, mert a felek között nem áll fenn akarategyezség az adott bíróság eljárási kompetenciájának a megteremtésére vonatkozóan. [11]

A hatályos Pp. szabályai alapján azonban, ha a felperes által megkeresett bíróságnak a Pp. által szabályozott illetékességi okok egyike alapján sem áll fenn az illetékessége, a felek szerződéses akarata nem tud az alávetésen keresztül érvényesülni. A hatályos Pp. ugyanis a bíróság kötelezettségévé teszi azt, hogy az illetékességének a hiányát hivatalból vegye figyelembe[12], és ezzel összhangban a keresetlevél áttételének vagy adott esetben idézés kibocsátása nélkül történő elutasításának a jogkövetkezményét fűzi ahhoz, ha egyik illetékességi ok alapján sem áll fenn a megkeresett bíróság illetékessége[13]. A felperes ráutaló magatartással (keresetindítás) megtett szerződéses ajánlatára tehát az alperesnek elvileg sincs lehetősége ugyancsak ráutaló magatartással (perbe bocsátkozás) elfogadó nyilatkozatot tenni, mert a bíróságnak már az eljárás azon szakaszában hivatalból közbe kell avatkoznia, amikor az alperes még nem is kerül eljárási jogviszonyba a felperessel, illetve a bírósággal.

Főszabály szerint tehát a fórumválasztás illetékességi dimenziójában nincs helye alávetéses fórumválasztásnak. Ezt a korlátozást némiképp enyhíti a hatályos Pp. azáltal, hogy, kimondja, hogy ha a bíróság az illetékessége hiányának a hivatalbóli észlelésére vonatkozó kötelezettségét elmulasztja, és az alperes érdemi ellenkérelmet terjeszt elő, akkor a felperes által megkeresett bíróság illetékessége rögzül, feltéve természetesen, hogy az adott jogvitára nem áll fenn valamely bíróság kizárólagos illetékessége.[14]

3.3. A kikötéstől való konszenzusos eltérés

A fórumválasztás egyik dimenziójában sem teszi lehetővé a hatályos szabályozás, hogy a felek ráutaló magatartással kifejezett konszenzussal az igényérvényesítés megkezdésekor eltérjenek az általuk előzetesen kikötött fórumtól. Abban az esetben tehát, ha a felek között létrejött választottbírósági, joghatósági vagy illetékességi kikötés, a feleknek nincs arra lehetősége, hogy ezt a kikötést úgy helyezzék hatályon kívül vagy úgy módosítsák, hogy a

[10] Vbt. 5. § (4) bekezdés
[11] 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (***Pp.***) 157/A. §, Nmjtvr. 62/H. §, Brüsszel I.a 26. cikk
[12] Pp. 43. § (1) bekezdése
[13] Pp. 129. § (1) bekezdése és a 130. § (1) bekezdésének b) pontja
[14] Pp. 43. § (1) bekezdése

felperes a kikötésben szereplő bíróságtól különböző bíróság vagy a választottbírósági kikötés ellenére az állami bíróság előtt indít eljárást, és az alperes ezt a módosításra tett szerződési ajánlatot perbe bocsátkozás útján elfogadja.

A választottbírósági kikötések esetén azért kizárt a hatályos szabályozás alapján a felek által előzetesen létrehozott választottbírósági kikötéstől való ráutaló magatartással történő eltérés, mert a Vbt. a bíróság kötelezettségévé teszi, hogy amennyiben a felperes választottbírósági szerződés tárgyát képező ügyben indít keresetet, a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül utasítsa el, kivéve, ha úgy ítéli meg, hogy a választottbírósági szerződés nem jött létre, érvénytelen, hatálytalan vagy betarthatatlan.[15]

A joghatósági kikötések esetén az arra a kérdésre adott válasz, hogy lehetősége van-e a feleknek arra, hogy ráutaló magtartással kifejezett konszenzussal eltérjenek az általuk korábban megkötött joghatósági kikötéstől, annak az előkérdésnek az eldöntésétől függ, hogyan kell értelmezni a hatályos Pp. azon szabályát, hogy a bíróság idézés kibocsátása nélkül hivatalból elutasítja a keresetlevelet, ha a perre a magyar bíróság joghatósága kizárt. Ha ugyanis úgy tekintjük, hogy a felek között létrejött, a magyartól különböző bíróságok joghatóságát megállapító kikötés esetén a magyar bíróságok joghatósága kizárt, akkor a bíróságnak a hatályos perrendtartás szabályaival összhangban hivatalból intézkednie kell a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása iránt.[16] Ebből pedig az következik, hogy az alperesnek nincs lehetősége arra, hogy a felperes fórumválasztási ajánlatát elfogadja, és ezzel hozzájárulását adja a közöttük korábban létrejött joghatósági kikötés hatályon kívül helyezéséhez, illetve módosításához. Erre az értelmezésre azzal a logikával juthatunk, hogy a felek joghatósági kikötése főszabály szerint kizárólagos joghatóságot teremt, és valamely állam kizárólagos joghatóságának a fennállása esetén minden más állam bíróságainak a joghatósága kizárt. A BH 1988. évi 286. számú eseti döntés alapján a Kúria (korábbi nevén Legfelsőbb Bíróság) ezt az értelmezést osztja, és arra az álláspontra helyezkedik, hogy a felek kizárólagos joghatóságot teremtő kikötése esetén a magyar bíróság joghatóságának a kizártságát kell megállapítani, és ennek megfelelően hivatalbóli intézkedéseket kell tenni, elzárva ezzel a feleket attól, hogy ráutaló magatartással kifejezett konszenzussal eltérjenek a korábbi joghatósági kikötésüktől.[17]

A másik lehetséges értelmezés szerint a felek joghatósági kikötésével teremtett kizárólagos joghatóság és annak komplementereként megjelenő kizárt joghatóság nem azonos jogi természetű jelenség, mint a jogszabályban meghatározott kizárólagos, illetve kizárt joghatóság, és ebből kifolyólag erre az esetre nem alkalmazandó a Pp. azon szabálya, amely a kizárt joghatóságot perakadálynak tekinti, és a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítását, illetve a per megszüntetését rendeli jogkövetkezményként alkalmazni. Ez utóbbi értelmezést elfogadva arra a következtetésre juthatunk, hogy a hatályos perjogi szabályok a joghatóság megválasztása körében elismerik a fórumválasztás harmadik formáját, azaz azt a lehetőséget, hogy a felek az igényérvényesítés megkezdését követően ráutaló magatartással kifejezett konszenzussal eltérjenek a közöttük korábban létrejött kikötéstől. KÖBLÖS is ezt az értelmezést tekinti irányadónak és kifejti, hogy *„a perbebocsátkozás, vagyis a hallgatólagos*

[15] Vbt. 8. § (1) bekezdése
[16] Pp. 130. § (1) bekezdés a) pontja
[17] Lásd továbbá a BH2004.153. számon közzétett eseti döntést.

alávetés megelőzi a kikötött joghatóságot. Ez tükrözné vissza a közösségi gyakorlatot […]. Perökonómiai szempontból is ez az értelmezés a kedvezőbb".[18]

Az illetékességi kikötésektől való hallgatólagos konszenzussal való eltérés lehetősége a hatályos perjogi szabályok szerint – a választottbírósági kikötések kapcsán bemutatott okokhoz hasonló okokból – ugyancsak nem adott a felek számára. Az a hatáskörrel rendelkező bíróság ugyanis, amely előtt a felperes annak ellenére indít keresetet, hogy a felek között érvényesen létrejött illetékességi kifogás valamely más bíróság illetékességét prorogálja, köteles a keresetlevelet hivatalból áttenni az felek kikötése alapján illetékes bírósághoz. A Pp. magyarázata is egyértelműen kimondja, hogy *„[a] a bíróság az illetékességének a hiányát hivatalból veszi figyelembe. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha az illetékesség alávetésen* [a jelen dolgozat terminológiája szerint kikötés] *alapszik."*[19] Az alperesnek tehát a fórumválasztás e dimenziójában sincs arra lehetősége, hogy a felperesnek az illetékességi kikötés hatályon kívül helyezésére, illetve módosítására tett ajánlatát perbe bocsátkozással elfogadja. Továbbá létezik olyan bírói gyakorlat is, amely szerint a felek szerződésében kikötött kizárólagos illetékességet az alperes érdemi ellenkérelmének az előterjesztése után is figyelembe kell venni, ami végképp kizárja a felek azon lehetőségét, hogy az illetékességi kikötésüktől hallgatólagosan eltérjenek, mert a bíróság még az alperes érdemi perbe bocsátkozása ellenére is hivatalból köteles figyelembe venni az illetékessége hiányát.[20] Kengyel ezzel ellentétes álláspontja szerint kikötés ellenére történő perbebocsátkozás rögzíti az illetékességet.[21]

4. A hatályos szabályozás kritikai elemzése – szabályozási javaslatok a fórumválasztás egyes dimenzióiban

4.1. Választottbíróság választása fórumként

A fórumválasztás választottbírósági dimenziójában a hatályos magyar szabályozás megfelelően rendezi a kikötés és az alávetés esetét, azaz a fórumválasztás e két formájában a felek szerződéses akarata, a mennyiségi ügyelosztás terrénumán belül, teljes körűen érvényesül. A fórumválasztás harmadik dimenziójában azonban a Vbt. következetlenül korlátozza a felek magánautonómiáját, és minden alapul fekvő jogpolitikai megfontolást mellőzve zárja el a feleket attól, hogy a közöttük korábban létrejött választottbírósági kikötéstől akképp térjenek el, hogy a felperes pert indít az állami bíróságok előtt, az alperes pedig ezt nem kifogásolva perbe bocsátkozik. A felek rendelkezési jogának ugyanis ugyanolyan mértékben kell érvényesülnie nem csak a választottbírósági kikötés megkötése, de annak hatályon kívül helyezése, illetve módosítása esetén is. A Vbt. hatályos szabályai

[18] KÖBLÖS 2002. 396.
[19] NÉMETH – KISS 2007. 349.
[20] Lásd erre a BH2012.2715. és a BH2015.3291. számon közzétett eseti döntést. Ismert azonban olyan közzétett eseti döntés is, amely az előbb idézett döntésekkel ellentétes álláspontot vall: BH1975.420. Megjegyzendő ez utóbbi eseti döntéssel kapcsolatban, hogy az a hatályostól némileg különböző jogszabályi környezetben születetett, mert a Pp. 41. §-ának akkor hatályos változata kifejezetten kimondta, hogy a felek kikötése által létrehozott kizárólagos illetékesség esetén a perbe bocsátkozással rögzül az illetékesség.
[21] KENGYEL 2013. 74.

egyébiránt a Magyarország által ratifikált nemzetközi egyezmények rendelkezéseivel is ellentétesek, és az UNCITRAL modell törvény minta szabályaitól is eltérnek. Ezek egyike sem ismeri el ugyanis a keresetlevél hivatalbóli elutasításának a lehetőségét, hanem kizárólag az alperes kifogása, illetve erre vonatkozó kérelme esetére teszi lehetővé az eljárás megszüntetését.[22]

A szabályozás következetességének a megteremtése érdekében tehát Vbt.-t akként kellene módosítani, hogy a felek között érvényesen létrejött választottbírósági kikötés alapján a bíróság kizárólag abban az esetben szüntethesse meg a pert, ha az alperes erre irányuló kérelmét a perbe bocsátkozást megelőzően előterjeszti.

4.2. A joghatósággal rendelkező bíróság megválasztásának a lehetősége

A hatályos magyar szabályozás a kikötés és az alávetés lehetőségét megfelelően szabályozza. A fórumválasztás harmadik formájának a szabályozása azonban pontosításra szorul. A Pp. 130. § a) pontjának a tartalma és terjedelme ugyanis nem egyértelmű, és létezik olyan értelmezés, amely szerint a bíróság a keresetlevél hivatalbóli elutasításával annak ellenére kényszeríti ki a felek között korábban létrejött joghatósági kikötést, hogy attól a felek mindegyike el kíván térni. Ez az értelmezés azonban indokolatlanul korlátozza a felek magánautonómiáját, és a szabályozás következetlenségéhez vezet. Ebből kifolyólag megfontolandó a Pp. hatályos szabályainak akként való pontosítása, hogy a perakadályok között egyértelműen csak az az eset szerepeljen, amikor a magyar bíróságok joghatósága nem a felek között létrejött kizárólagos joghatósági kikötés folytán, hanem egyéb okból kizárt. E módosítással a Pp. teljes összhangba kerülne a Brüsszel I.a rendelettel is, amelynek 27. cikke kizárólag abban az esetben teszi lehetővé a joghatóság hiányának hivatalbóli bírósági észlelését, ha a 24. cikkben lefektetett kizárólagos joghatósági esetek valamelyike fennáll.[23]

4.3. A hatáskörrel rendelkező bíróságok közül az illetékességgel rendelkező bíróság megválasztása

A fórumválasztás illetékességi dimenziójában a kikötés lehetősége megfelelően szabályozott, azonban a fórumválasztás további két formájának az érvényesülését a hatályos perjogi szabályozás indokolatlanul és következetlenül korlátozza. Az alávetésnek és a kikötés hallgatólagos konszenzussal történő módosításának a lehetősége elől ugyanis elzárja a feleket a bíróság hivatalbóli cselekvésre való felhatalmazottsága. A felek fórumválasztási magánautonómiájának e korlátozása azonban több szempontból is következetlen. Egyrészt semmilyen jogpolitikai indok nem látszik azt alátámasztani, hogy a felek számára adott legyen az alávetés lehetősége a választottbírósági és a joghatósági dimenzióban, azonban el

[22] 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről II. cikk 2. pont; Európai Egyezmény VI. cikk 1. pont; UNCITRAL modell törvény 8. cikk; továbbá lásd erre: A/CN.9/264 - Analytical commentary on draft text of a model law on international commercial arbitration, 24.; BERAUDO 2006.

[23] Lásd erre továbbá az *Elefanten Schuh GmbH v Pierre Jacqmain eset* C-150/80 [1981] ECR 1671. eseti döntést.

legyenek ettől zárva az illetékesség körében. Másrészt pedig a szabályozás következetlenségét eredményezi az is, hogy míg a feleknek lehetősége van arra, hogy a jogvita felmerülését és ezáltal a tényleges érdekviszonyok és perbeli pozíciók specifikációját megelőzően kikötéssel meghatározzák a leendő jogvitájuk elbírálására illetékes bíróságot, addig el legyenek attól zárva, hogy a konkrét jogvita felmerülését követően, az érdekviszonyok és végleges perbeli pozíciók kikristályosodása után, azaz már jelentősen több releváns információ birtokában, alávessék magukat az általuk választott fórum illetékességének. A fórumválasztás harmadik formájával kapcsolatban a választottbíróság, illetve a joghatóság vonatkozásában elmondottak igazak az illetékességi kontextusban is. A fórumválasztás e dimenziójában sem szól ugyanis semmilyen érv amellett, hogy a bíróság anélkül kényszerítse a feleket a korábbi illetékességi kikötésük betartására, hogy megvárná, hogy az alperes elfogadja-e a kikötés hatályon kívül helyezésére vagy módosítására vonatkozó felperesi ajánlatot.

A fórumválasztás illetékességi dimenziója hatályos szabályozásának további következetlensége abban rejlik, hogy a jelenlegi perrendtartás az illetékesség rögzüléséhez, a bíróság hivatalbóli intézkedésének az elmulasztása esetén, az alperes érdemi perbe bocsátkozását követeli meg. Ezzel szemben, a joghatósági szabályok analógiájára, az alávetés perfektuálódásához elegendő lehetne az alperesnek az illetékesség kifogásolása nélküli perbe bocsátkozása. Az illetékesség alávetés útján történő rögzülésének ugyanis nem lehet akadálya az, ha az alperes azért nem bocsátkozik érdemben perbe, mert valamely más perakadályra, például időelőttiségre vagy res iudicatara hivatkozik. Amennyiben az alperes az ügy bírói útra tartozását, a joghatóságot vagy a hatáskört kifogásolja, azt természetesen úgy kell tekinteni, hogy egyúttal az illetékességet is vitatja, e perakadályok ugyanis az illetékesség előkérdésének minősülnek.[24]

A fentiek fényében megfontolandó az illetékesség vizsgálata hatályos szabályainak a joghatósági szabályok analógiájára történő módosítása úgy, hogy kizárólag akkor lehetne helye a keresetlevél hivatalból történő áttételének, ha az adott bíróság illetékessége kizárt, ide nem értve a felek között létrejött kizárólagos illetékességi kikötés esetét. A per megszüntetésére és ezt követően a keresetlevél áttételére pedig csak akkor kerülhetne sor, ha az adott bíróság illetékessége egyetlen illetékességi ok alapján sem áll fenn, és az alperes az első tárgyalást elmulasztja, és írásbeli védekezést sem terjesztett elő, illetve, ha az alperes a bíróság illetékességét kifogásolja.

Felhasznált irodalom

BERAUDO, Jean-Paul: Case Law on Articles 5, 8 and 16 of the UNCITRAL Model Arbitration Law, Journal of International Arbitration 23 (1) 2006, 101-114. o.

DARÁZS Lénárd: A "bíróságválasztás" mint tisztességtelen szerződési kikötés. *Gazdaság és Jog*, 2012/12., 19-24.

KENGYEL Miklós: Magyar polgári eljárásjog, Osiris, 2013.

KENGYEL Miklós – HARSÁGI Viktória: Európai polgári eljárásjog. Osiris, Budapest, 2006.

[24] Lásd erre: KENGYEL – HARSÁGI 2006. 278.

KISS Daisy: A polgári per titkai, HVGORAC, 2014.

KÖBLÖS Adél: Joghatósági és illetékességi kikötés a 2000. évi CX. törvény után az európai szabályozás fényében. *Magyar Jog* 2002/7., 385-396.

LUKÁCS Ignácz: Hatásköri kikötés és illetékességi alávetés a polgári perrendtartásban. *Jogtudományi Közlöny*, 1914/30. 322-323.

NÉMETH János – KISS Daisy (szerk.): A Polgári Perrendtartás magyarázata, Második kiadás, Complex, 2007

NILSSON Johnsson: Waiving the right to arbitrate by initiating court proceedings, http://www.sccinstitute.com/media/37111/article_waiving-the-right-to-arbitrate-by-initiating-court-proceedings_nilsson_johnsson.pdf (2016.07.03)

A/CN.9/264 - Analytical commentary on draft text of a model law on international commercial arbitration, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V85/244/18/PDF/V8524418.pdf?OpenElement (2016.07.30.)

***

CRITICAL ANALYSIS OF THE HUNGARIAN CHOICE OF FORUM RULES

The present paper analyzes the current regulatory framework of choice of forum agreements in Hungarian law. The analyzes focuses on the three dimensions of choice of forum agreements, that is the contracting out of the judicial system of the state by opting for arbitration, the prorogation of international jurisdiction and domestic jurisdiction. In all the three dimensions the three possible forms are examined in which the parties may exercise their right to deviate from the forum selection rules laid down by law. The three forms defined by this paper are the following: the explicit prorogation prior to the dispute; a tacit agreement on the competence of the forum before which the claimant commences the lawsuit and the defendant enters an appearance without objecting the lack of competence of the forum; waiver of the existing explicit prorogation by tacit agreement. The aim of the present paper is to highlight the incoherence of the current Hungarian rules on forum selection agreements and to propose possible amendments of the civil procedure law rules in force. The topic dealt with by this paper is especially timely because the re-codification of the Hungarian Civil Procedure Code is in progress.